

DOI: 10.5281/zenodo.4174848

UDC: 364.122+613

URBANIZAREA ȘI SĂNĂTATEA

URBANIZATION AND HEALTH

Gheorghe Teleaga¹, medic igienist

¹ Agenția Națională pentru Sănătate Publică, Direcție Protecția Sănătății Publice, Chișinău, Republica Moldova

Rezumat

Obiective. Urbanizarea este un proces continuu și multidimensional, deseori asociat cu industrializarea, modernizarea și dezvoltarea, care, inevitabil, influențează starea de sănătate a populației. Accentul pus pe acest proces este direct proporțional cu gradul de influență a diferitor factori de risc ce definesc urbanizarea și evaluarea stării de sănătate a populației.

Material și metode. În această lucrare s-a analizat urbanizarea ca proces de dezvoltare, particularitățile desfășurării acestui proces în diferite regiuni și țări, inclusiv în Republica Moldova.

Rezultate. A fost apreciat rolul autorităților și eficiența acțiunilor acestora în dirijarea acestui proces, cu identificarea beneficiilor și influențelor negative ale urbanizării asupra vieții și stării de sănătate. Au fost evidențiate factorii de risc condiționați de procesul urbanizării și identificat gradul de influență a acestora asupra sănătății umane, cu stabilirea priorităților și acțiunilor necesare în îmbunătățirea mediului de viață al populației.

Concluzii. Dezvoltarea durabilă a structurilor urbane constituie, pentru viitorul umanității, o prioritate la fel de importantă ca și problemele economico-sociale. Extinderea rapidă a spațiilor urbane, deficitele lor igienico-sanitare impresionante, „motorizarea” foarte puternică cu efecte negative evidente asupra poluării atmosferei urbane, sunt fenomene care caracterizează, în ultimul timp, atât orașele din țările puternic industrializate, cât și țările în curs de dezvoltare. Dar, în pofida tuturor efectelor negative, sarcina primordială a autorităților este de a acționa cât mai eficient, în a înlătura definitiv unele din aceste efecte negative sau, cel puțin, a le diminua pentru crearea unui mediu sănătos de viață pentru toți.

Cuvinte cheie: urbanizare, factori de risc, starea de sănătate

Abstract

Objectives. Urbanization is a continuous and multidimensional process, often associated with industrialization, modernization and development, which inevitably influences the health of the population. The emphasis on this process is directly proportional to the degree of influence of different risk factors that define urbanization and assessment of the health of the population.

Material and methods. In this paper, we analyzed urbanization as a development process, the particularities of this process in different regions and countries, including the Republic of Moldova.

Results. The role of the authorities and the efficiency of their actions in leading this process were appreciated, with the identification of the benefits and negative influences of urbanization on life and health. The risk factors conditioned by the urbanization process were highlighted and their degree of influence on human health was identified, with the establishment of priorities and actions necessary to improve the living environment of the population.

Conclusions. The sustainable development of urban structures is, for the future of humanity, a priority as important as economic and social issues. The rapid expansion of urban spaces, their impressive sanitation deficits, very strong "motorization" with obvious negative effects on urban air pollution, are phenomena that characterize, lately, both cities in highly industrialized and developing countries. But, despite all the negative effects, the primary task of the authorities is to act as effectively as possible, to remove some of these negative effects permanently or, at least, reduce them, to create a healthy living environment for all.

Keywords: urbanization, risk factors, health status

Introducere

Urbanizarea este un proces continuu și multidimensional, deseori asociat cu industrializarea, modernizarea și dezvoltarea, care, inevitabil, influențează starea de sănătate a populației. Accentul pus pe acest proces este direct proporțional cu gradul de influență a diferitor factori de risc ce definesc urbanizarea și evaluarea stării de sănătate a populației [1].

Scopul a fost de a evidenția rolul procesului de urbanizare, a identifica factorii de risc și gradul de influență a acestora asupra sănătății umane, a stabili prioritățile și acțiunile necesare în îmbunătățirea mediului de viață a populației.

Materiale și metode

În conformitate cu obiectivele studiului, a fost apreciată metoda de cercetare discriptivă, ce a permis analiza datelor din literatura de specialitate, ce reflectă subiectul urbanizării

ca proces de dezvoltare și impactul acestuia asupra sănătății umane.

Subiectul urbanizării și sănătății are drept scop de a evidenția rolul procesului de urbanizare asupra sănătății umane. Urbanizarea este un proces multidimensional, deseori asociat cu industrializarea, modernizarea și dezvoltarea, care, inevitabil, influențează starea de sănătate a populației [1].

Rezultate și discuții

Există o corelație directă între nivelul de urbanizare și venitul pe cap de locuitor: toate statele cu venituri mari sunt urbanizate la 70-80%. În prezent, pe glob, circa 3,5 miliarde din populație locuiește în orașe, însă distribuția locuitorilor nu este egală, jumătate dintre ei se găsesc doar în 6 țări: China, India, Statele Unite ale Americii (SUA), Rusia, Brazilia și Japonia. Conform prognozelor, către anul 2050, din 10 persoane, 7 vor locui în

orașe [1].

Dinamica urbanizării este diferită de la țară la țară. Pe de o parte, în 2/5 din țările lumii predomină populația rurală în țările din Africa și Asia, iar în 52 țări – numărul orașenilor depășește 75% (țările din Europa, America de Nord și America Latină). Astăzi, însă, creșterea foarte mare a populației orașelor se găsește în țările în curs de dezvoltare, în special în zona Asiei (mai mult de 55%), care, în mare măsură, determină caracterul

contemporan al urbanizării lumii [1].

Analizând evoluțiile manifestate în ultimele decenii, doar în Europa (Figura 1), în perioada 1960-2015, se poate remarca o dinamică marcantă spre urbanizare, pentru țările preponderent rurale: Portugalia (de la 35% la 63%), Bulgaria (de la 37% la 74%), Albania (de la 31% la 57%), Belarus (de la 32% la 77%), Ucraina (de la 47% la 70%), România (de la 34% la 55%) și Republica Moldova (de la 23% la 45%) [2, 3].

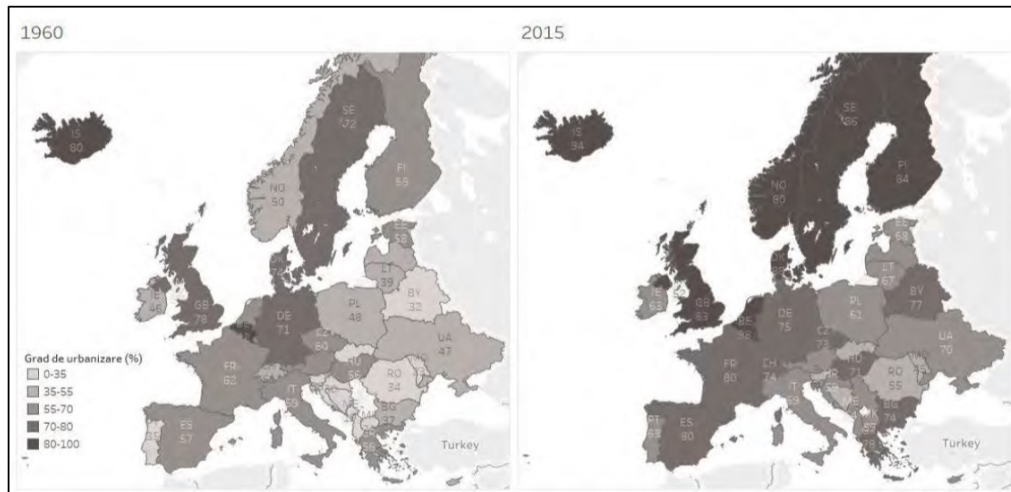

Figura 1. Evoluția gradului de urbanizare, în perioada 1960-2015, în Europa.

În Asia (Figura 2), dinamica urbanizării în ultimele cinci decenii a fost mult mai pronunțată, comparativ cu Europa. Astfel, creșteri notabile ale ratei urbanizării au avut loc în Arabia Saudită (de la 31% la 83%), China (de la 16% la 56%), Turcia (de

la 32% la 73%), Iran (de la 34% la 73%), Mongolia (de la 36% la 72%), Japonia (de la 63% la 93%) și Rusia (de la 54% la 74%) [2, 3].

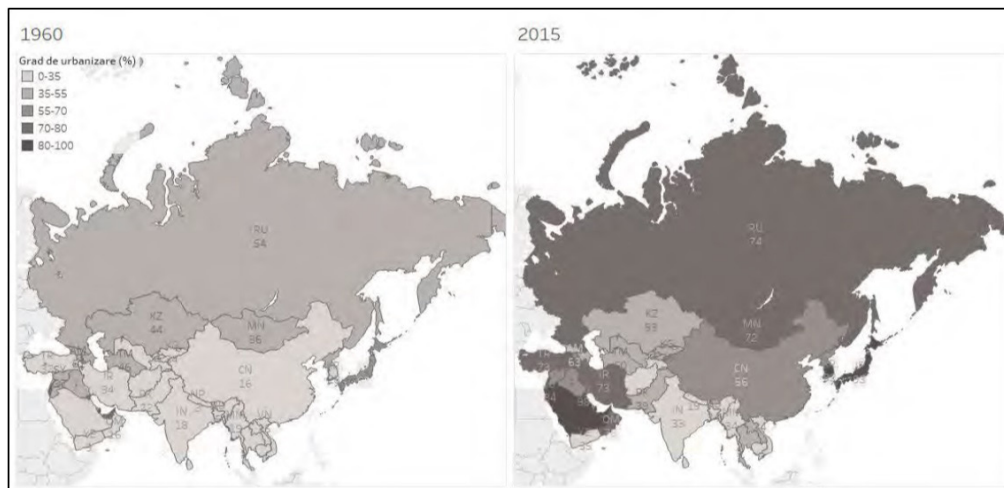

Figura 2. Evoluția gradului de urbanizare, în perioada 1960-2015, în Asia.

Astfel, se pare că, la momentul actual, practic nu există țări care să fi atins venituri mari sau creștere rapidă, fără o urbanizare substanțială, de multe ori foarte rapidă. Există, însă, și urbanizare fără creștere economică. Creșterea populației urbane, la nivel global, cu 1,6 miliarde locuitori în ultimii 10 ani nu înseamnă neapărat progress pentru toate țările, căci, așa cum menționează "United Nations Development Program" (UNDP) (2014), a sporit și numărul celor care trăiesc în condiții urbane precare, cu acces deficitar la servicii medicale, de educație și de Securitate [2, 4].

După obținerea independenței, prima reformă administrativ-teritorială a Republicii Moldova a fost adoptată în 1994. Principalele modificări legislative, aplicate pentru așezările

urbane, au fost: lichidarea statutului administrativ de așezare, de tip orășenesc, și includerea acestor localități în categoria orașelor, astfel, numărul acestora a crescut în republică de la 21 în 1988, la 66 în 2014, iar statutul de municipiu a fost atribuit următoarelor orașe: Chișinău, Bălți, Bender, Cahul, Ceadr-Lunga, Comrat, Edineț, Hîncești, Orhei, Soroca, Strășeni, Tiraspol și Ungheni [5].

Ca urmare a apariției multor orașe, a sporit rapid numărul populației urbane și, respectiv, ponderea acestui indicator în numărul total al populației. Astfel, din anul 1950 până în anul 2013, acest indicator a sporit de 5,7 ori, fapt ce a fost determinat de creșterea economică și ritmurile înalte ale migrației externe. Iar ponderea populației urbane a evoluat de la 17% în anul 1950,

la 45% în anul 2013 [5].

Ca urmare a nivelului diferit de industrializare, procesul de urbanizare, în cadrul republicii, a decurs neuniform. Cea mai înaltă pondere a populației urbane, în totalul numărului de locuitori, este caracteristică pentru regiunea din stânga Nistrului (69,1%). A doua regiune urbanizată este Regiunea Centrală (54,8%). Pentru regiunile de Nord și Sud, acest indicator este sub media pe republică (45,3), ce constituie, corespunzător, 34,3 și 28,7% [5].

După anul 1990, populația urbană cunoaște o tendință de reducere ușoară. În același timp, numărul populației rurale nu s-a schimbat semnificativ, aceasta fiind determinată de migrația populației spre localitățile urbane. Conform datelor Biroului Național de Statistică, pentru municipiul Chișinău, în anul 2008, erau înregistrate 716,8 mii persoane, iar în anul 2018 – 750,5 mii persoane. Pentru municipiul Bălți, datele atestă o ușoară creștere a numărului populației: anul 2008 – 143,2 mii persoane, pentru anul 2018 – 146,6 mii persoane [6].

Urbanizarea este un proces, care se derulează cel mai probabil natural, însă, autoritățile publice pot juca un rol extrem de important în dirijarea acestui proces, în dezvoltarea externalităților pozitive ale pieței și în minimizarea efectelor negative ale urbanizării (congestia traficului, poluare, tensiuni sociale, etc.). În Republica Moldova, domeniul urbanizării este reglementat de un șir de acte legislative și normative elaborate, strategii sectoriale, naționale de dezvoltare, adoptate și modificate conform condițiilor și prevederilor noi, și care necesită în a fi perfecționate.

Sociologii susțin că oamenii, care locuiesc în zone urbane, suferă schimbări în codul lor de valori, obiceiuri și comportament (de exemplu, sunt mult mai independenți, anonimi, superficiali și mai competitivi decât cei din zonele rurale) [1].

În același timp, urbanizarea este principalul factor generator de poluare. Fiind o consecință a activității umane, poluarea cu substanțe chimice (pesticide, carburanți, metale grele), factori fizici (zgomot, vibrații, radiații ionizante, câmpuri electromagnetice, etc.) sau biologici (microorganisme patogene), s-a amplificat pe măsura creșterii numerice a omenirii, a necesităților umane și a dezvoltării de noi tehnologii, precum și a urbanizării în ritm alert [7].

Pericolul poluării atmosferice provine din orașe, căci apariția industriei, fie că are loc în orașe, fie creează orașe ulterior, primele victime sunt oricum orașenii. Poluarea aerului zonelor rezidențiale este una din cele mai stringente probleme, condiționate de urbanizare.

Agenția Europeană de Mediu (AEM), în raportul său „Calitatea aerului în Europa”, furnizează, de asemenea, o nouă estimare a impactului asupra sănătății al celor mai nocivi poluanți atmosferici, cum ar fi particule fine (PM_{2,5}), care a fost responsabil pentru aproximativ 467 000 de decese premature pe an, în 2013, în 41 de țări europene [8].

Raportul atrage atenția și asupra emisiilor provenite de la clădirile rezidențiale și comerciale. Arderea de combustibil, de orice tip, pentru încălzirea locuințelor, a clădirilor comerciale și a altor instituții este, în realitate, cel mai mare producător de PM_{2,5}. Întregul sector produce mai mult de jumătate din totalul de PM_{2,5} la nivel european [8]. Nu trebuie de subestimat și impactul poluării aerului atmosferic din zonele rezidențiale, condiționate de transportul auto. Traficul rutier are un impact semnificativ asupra sănătății publice, atât prin numărul mare de accidente rutiere, precum și prin creșterea emisiilor în atmosferă

a gazelor cu efect de seră, ce duc la schimbările climaterice, prin zgomot. Creșterea numărului de autoturisme, în ultimii 20 de ani, a majorat considerabil povara bolilor asociate, în special, prin boli respiratorii, din cauza poluării aerului, supraponderabilitate și obezitate, din cauza activității fizice reduse și traumatisme, cauzate de accidente. Accidentele sunt o problemă importantă de sănătate publică, Moldova fiind plasată pe locul opt în Europa după numărul de accidente rutiere și gravitatea acestora. Aproape jumătate din victimele accidentelor sunt pietonii – categoria mai vulnerabilă dintre toți participanții la trafic. De asemenea, conform datelor statistice furnizate de Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, circa 44,7% de accidente rutiere, în anul 2019, sau produs în orașul Chișinău. (orașul Orhei – 4,31%, orașul Bălți – 3,22%, alte orase 2,1-3,0%) [6].

O altă problemă, mai cu seamă pe timp de iarnă, pentru orașe, poate fi faptul că edificiile cu multe etaje micșorează viteza vântului, ceea ce încetinește schimbul de aer și conduce la concentrarea poluanților nocivi în straturile inferioare ale atmosferei [8].

Un alt efect negativ al urbanizării este poluarea acustică. La reuniunea de la Paris, din anul 1990, s-a stabilit că transportul rutier constituie principala sursă de zgomot în societatea modernă, circa 80% din poluarea fonică a unui oraș fiind zgomotul emis de autovehicule [1]. Efectele nocive ale poluării acustice asupra organismului uman sunt bine cunoscute. Potrivit unui studiu publicat de Organizația Mondială a Sănătății (OMS), poluarea acustică, produsă de trafic (autovehicule, trenuri și avioane), stă la originea diverselor tulburări, de la insomnie la infarct, probleme de învățare și acufene (țiuțuri în urechi). Potrivit studiului, zgomotul provocat de traficul rutier este „al doilea factor de mediu favorizant al îmbolnăvirilor”, după poluarea atmosferică [1].

Apa, fiind considerată, de asemenea, un element în ordinea urgențelor omenești, după aer, a devenit și acesta un produs industrial. În preajma marilor orașe și unități industriale, apar instalații voluminoase de „tratare” a apelor naturale. Construcția edificiilor și a drumurilor are, ca urmare, modificarea reliefului, creșterea ritmului de aprovizionare cu apă a populației și industriei, micșorează rezervele de apă și dereglează regimul apelor naturale. În ansamblul poluării, ponderea apelor uzate – menajere și industriale – este covârșitoare [1].

Poluarea este evidentă și în cazul solului, care este un alt factor important de mediu, ce trebuie protejat la fel ca și apa și aerul. Unul dintre studiile Băncii Mondiale pentru Republica Moldova denotă că, odată cu ridicarea venitului populației, crește rata de generare a deșeurilor pe cap de locuitor, aceasta fiind în zonele rurale, de obicei, cuprinse între 0,3-0,4 kg/capita/zi, comparativ cu 0,9 kg/capita/zi sau mai mult în zonele urbane. Consumul alimentar generează astăzi tot mai multe deșeuri. Creșterea numărului de supermarketuri, alături de creșterea produsului intern brut (PIB), pe cap de locuitor, conduce la creșterea capacității de cumpărare a produselor ambalate și, implicit, a deșeurilor generate. Anual, prin intermediul serviciilor de salubritate, din localitățile urbane, se transportă la depozite de deșeuri menajere solide circa 1144-2210 mii m³ de deșeuri [9].

O altă problemă este restrângerea spațiilor verzi, care sporește riscurile ecologice urbane, având un impact negativ imediat asupra viabilității și durabilității acestora, asupra calității vieții și stării de sănătate a populației.

Procesul urbanizării, fiind asociat cu așa probleme cunoscute precum calitatea aerului, solului, apei potabile, traume și violență, care influențează sănătatea umană, mai provoacă și un șir de factori de risc, cum ar fi alimentarea nerațională, lipsa de spații publice pentru recreere și sport, consumul excesiv de alcool și fumatul, și alte pericole legate de focare de boli infecțioase.

Unul din factorii ce poate duce la schimbarea situației este dezvoltarea urbană rațională, care să asigure un mod de viață sănătos, prin amenajarea terenurilor pentru activități fizice, introducerea măsurilor legislative pentru a controla consumul de tutun și securitatea alimentară. Un rol important în reducerea riscurilor pentru sănătate îl au îmbunătățirea condițiilor de viață din zonele rezidențiale, controlul traficului rutier, aprovizionarea cu apă potabilă și construcția sistemelor

de canalizare și de colectare a deșeurilor solide.

Concluzie

Dezvoltarea durabilă a structurilor urbane constituie, pentru viitorul umanității, o prioritate la fel de importantă ca și problemele economico-sociale. Extinderea rapidă a spațiilor urbane, deficitul lor igienico-sanitare impresionant, „motorizarea” foarte puternică, cu efecte negative evidente asupra poluării atmosferei urbane, sunt fenomene care caracterizează, în ultimul timp, atât orașele din țările puternic industrializate, cât și țările în curs de dezvoltare. Dar, în pofida tuturor efectelor negative, sarcina promordială a autorităților este de a acționa cât mai eficient, în a înlătura definitiv unele din aceste efecte negative sau, cel puțin, a le diminua, pentru crearea unui mediu sănătos de viață pentru toți.

Bibliografie

1. Crivoi A, Ungureanu I. Problemele prioritare ale urbanismului și efectele asupra mediului ambient. *Neosfera. Revista științifică, de educație, spiritualitate și cultură ecologică*. 2014;10:126-127. Romanian.
2. World Development Indicators (WDI) | Data Catalog. [Datacatalog.worldbank.org](https://datacatalog.worldbank.org/dataset/world-development-indicators). Published 2020. [Accessed May 5, 2017]. Available from: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/world-development-indicators>
3. Unguru M. Urbanizarea și condițiile de locuire. *UE.EUROINFO*. 2017;1(5):35-47. Romanian.
4. UNDP Gender Equality Strategy 2014-2017. New York: One United Nations Plaza; 2014. [Accessed September 7, 2020]. Available from: <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/gender/GenderEqualityStrategy2014-17.pdf>
5. Mariciuc A, Consultant International, Bulat V, Consultant Național "Studiu privind centrele urbane de dezvoltare în Republica Moldova" (propunere de politică publică), aprobat prin Decizia Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, nr. 13/18 din 16.11.2018. Romanian.
6. Biroul Național de Statistică. *Statistica.gov.md*. Published 2020. [Accessed September 7, 2020]. Available from: <https://statistica.gov.md/>. Romanian.
7. Opopol N, Russu R. Sănătatea Mediului. Chișinău: Casa editorial-pilografică Bons Offices; 2006. Romanian.
8. Calitatea aerului rămâne un subiect fierbinte pentru mulți cetățeni europeni. European Environment Agency. Published 2020. [Accessed September 7, 2020]. Available from: <https://www.eea.europa.eu/ro/articles/calitatea-aerului-ramane-un-subiect>. Romanian.
9. Agenția de Mediu | Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. *Mediu.gov.md*. Published 2020. [Accessed September 7, 2020]. Available from: <http://www.mediu.gov.md/ro/content/urbanizarea>. Romanian.

Recepcionat – 01.10.2020, acceptat pentru publicare – 30.10.2020

Declarația de conflict de interese: Autorii declară lipsa conflictului de interese.

Declarația de finanțare: Autorii declară lipsa de finanțare.

Citare: Teleaga Gh. Urbanizarea și sănătatea [Urbanization and health]. *Arta Medica*. 2020;77(4):89-92.